

Eesti Kunstiakadeemia

Disainiteaduskond

Klaasiosakond

Araneae

Bakalaureusetöö

Kaie Vakepea

Juhendajad: Andra Jõgis, Maarja Mäemets

Tallinn 2023

Minu esimesed ämblikud

Olin nelja-aastane, kui minu vanaema ja vanaisa ostsid talu Ida-Virumaal. Sellest ajast saati hakkasid minu pere nädalavahetused ja suvepuhkused mööduma maal. Väikesele tüdrukule tundus see hoov meeletult suur. Et majast laudani ja sealt edasi saunani jõuda, kulus tuhat väikest sammu. Lauda kõrval, nagu vanasti ikka, asus väike puidust putka – see koht, kus isegi kuningas jala käib. Ja seal elasid ämblikud. Lauda kõrval on ju magus koht kärbestepüüdmiseks. Tavaliselt olid nad kusagil nurkades või ilma klaasita aknaruudu ees, kuid vahel üritasid ka ukseauku kinni kududa. Põnevaks läks asi siis, kui sinna tekkis sadu uusi pisitillukesi ämblikulapsi. Neil oli kombeks rippuda laes, nii umbes vaksapikkuse niidi otsas ja tuule käes kiikuda. See oli omamoodi lummas vaatepilt, kuid minu kui väikese plikatirtsu jaoks tundus see veidi hirmutav. Miskipärast kartsin ma, et kui sinna sisse minna, siis äkki nad lasevad ennast mööda niiti alla mulle peale ja mõte, et olen ämblikega kaetud, oli väga õõvastav. Loomulikult ei teinud nad seda kunagi, aga ema oli sunnitud korduvalt nad sealt enne välja viskama, kui mina sisse julgesin minna. Tavaliselt võttis ema naeratades pikema kepi või kaika ja tõmbas ühe viiepega üle lae. Kaika külge jäi rippuma üllatavalt meeldiv mustatäpiline ämblikukardin. Mingil põhjusel ei tekitanud see kardin minus vastikust,

vaid pigem mõjus kui huvitav loodusnähtus. Ometigi on nendest pisikestest olevustest alguse saanud minu ämblikukartus, mis saadab mind siiani.

Teine mälestus minu lapsepõlvest ja ämblikest on seotud sellesama maamajaga. Mäletan, et istusime vennaga õues trepil. Olime püüdnud omale mängimiseks portsu ämblikuid. Neid pikkade peenikeste koibadega, keskelt ümmarguse kerega, kes võrku vist eriti ei koo. Hellalt keskelt kerest kinni hoides, tõmbasime me neil ükshaaval jalgu küljest ära. Tahtsime näha, kas ämblik ka kolmel jalal ringi suudab joosta. Suutis küll. Ehkki suhteliselt vaevaliselt. Kinni pidi hoidma neid väga õrnalt, sest eesmärk ei olnud neile ju ometigi haiget teha. Kui kere laiaks pigistada, siis nad saavad ju surma ja enam ei jookse ning seda me ei soovinud. Võib-olla on minu ämblikukartus tulnud hoopiski sellest lapselikust uudishimust ja naiivsusest kantud kogemuse ümbermõtestamisest täiskasvanu silmade läbi. Alles aastaid hiljem sain teada, et need ei olegi päris ämblikud, vaid ämblikulaadsed ning neid kutsutakse koibikuteks. ¹

Olen ämblikke ka unes näinud. Viimati juhtus see üsna hiljuti. Ämblikud ronisid ümberringi ja punusid oma võrke. Vähehaaval nihkusid nad mulle lähemale kuni lõpuks jõudsidki minuni. Esimesed ronisid juba käe peal. Tundsin end nende võrku takerduvat... ja siis ärkasin, süda pekslemas sees. Tajusin, et ämblikud on minu jaoks probleem – võrk, mida hakata oma loomingus lahti harutama ja mõtestama.

Ämblikest ja hirmust

Miks mõned inimesed kardavad ämblikke ja teised mitte? Olen selle üle endamisi juurelnud. Mõistusega võttes saan ju aru, et ämblik, nii väike nagu ta on, ei ähvarda mind mitte millegagi. Pealegi Eestis mürgiseid ämblikke ei ela ja võrku mind püüda nädka ei suuda. Millest siis selline pelgus? Kui räägitakse arahnofobiast, siis arvamusi on erinevaid. Ühed ütlevad, et see on kaasasündinud ja sinna ei saa midagi parata.² Teised on kindlad, et hirmud kujunevad välja lapsepõlves mõnest ebameeldivast kogemusest.³ Oma lõputööks korjasin kokku mälestused seoses ämblikega ja ehk ongi minu hirmud pärit sellest väikesest puidust ehitisest maal vanaema juures.

Erinevad ämblikuliigid tekitavad minus erinevaid emotsioone. Ühed on jubedamad kui teised. Väikesed ja peenikeste jalgadega ei mõju üldse nii hirmuäratavalt kui suured ja rasvased pikkade koibadega keldriämblikud.⁴ Vahel tundub, et äkki jalgade rohkus on üks hirmufaktoritest. Ja kindlasti ka võrgud. Ääretult ebameeldiv on kuuri uksest sisse astudes sattuda kellegi äsjapunatud püünisesse. Võrk ise on ju liiga nõrk inimese püüdmiseks, aga ilmselt hakkab siinkohal tööle väike alateadvuslik lõks: teadmine, et ma sattusin kellegi seatud püünisesse. Üldjuhul ei ole minu ämbliku hirm nii suur, et ma neid nähes paanikas toolile ei roni, kuid ebameeldivustunne lülitab sisse mõningad häirekellad. Hoia eemale! Samas on mul tunne, et oma hirmudest üle saamiseks oleks vaja neile otsa vaadata. Ehk siis elada rahun koos ämblikega ja lasta neil oma toanurgas pesa punuda.

Jagades tuttavatega oma ämblike lugusid, hakkasid nad mulle ootamatult rääkima oma kogemustest ämblikega. Küll kohtuti nendega kuuris või vanas saunas, kuid enamik lugusid oli seotud mõne negatiivse kogemusega. See äratundmine, et ma pole üksi oma hirmudega oli ääretult südantsoojendav. Eriti inimeste poolt, kellest ma siiani poleks arvanud, et ka nemad võiksid ämblike peljata. Luues installatsiooni, mis baseerub sügavalt minu isiklikul kogemusel, jõudsin arusaamani, et olen tabanud teemat, mis puudutab väga paljusid inimesi.

Lood, mis mulle vastukajana räägiti, olid enamasti negatiivse alatooniga. Kummalisel kombel suudavad need väikesed olevused nii laiaulatuslikult hirmu külvata. Oli ka neid, keda ämblikud jätsid ükskõikseks. Neil inimestel ei olnud mulle ka lugusid rääkida, kuna puudus emotsioon seoses ämblikega. Kahjuks ei ole mul ühtegi tuttavat, kes

peaks kodus mõnda tarantliit koduloomana. Ehk oleks neilt tulnud ka mõni positiivne lugu või vähemalt seletus, mis neid ämblikes võlub niivõrd, et neid lemmikloomana pidada.

Enamikke lugusid seob siiski üks ühine joon - need on pärit lapse- või noorukipõlvest. On kummaline, kuidas laps suudab hirmu tunda lihtsalt võrke nähes, ilma ämblikku ennast nägemata ja annab neile oma nimetusegi -“äap”. Ise samal ajal ette kujutades suuri verejanulisi ämblikke kusagil luuramas. Võib olla on fantaasiale tõuke andnud suitsusauna mustad palkseinad. (lugude arhiiv: esimene lugu). Suitsusaun ja välikäimla on tänaseks saanud mälestusteks just nagu ka maavanavanemad ja suvised seiklused taluhoovis eksisteerivad enamasti vaid juba ammu suureks kasvanud põlvkondade mälestustes. Nii on ka minu töösse vargsi hiilinud teatav nostalgianoot. Hoolimata sellest, et lugudes esineb hirmuelement ämblike näol, on neis ka teatavat soojust: mälestus kaugest ajast, sõpradest, maakodust, vanematest ja vanavanematest. Ehk on mõni neist hetkedest nii tugevalt mällu sööbinud just tänu ämblike tekitatud ärevuse tundele.

Algselt ämblikupesadena mõeldud tööd meenutavad oma vormilt planeeti – maailma. Neis väikestes klaaskuulides on peidus väga isiklik lapsepõlvemaailm koos oma fantaasiaküllaste hirmude ja mälestustega. Samas avastasin, et selles väga isiklikus on ka midagi üldinimlikku, millega on ka teistel lihtne samastuda. Töö kasvas suuremaks kui ainult minu mälestus.

Ämblikulugude arhiiv

Esimene lugu

Olin päris väikene, vast paari-kolmeaastane, kui sain teadlikuks ämblikest. Minu vanavanemad, Olga ja Erich, elasid Läänemaal, Linnamäel, Kapri-Alliku talus. Käisime neil külas, tavaliselt suviti.

Mis käib ühe korraliku taluelu juurde? Muidugi saun. Vanavanematel oli koguni suitsusaun.

Mäletan väikest majakest, tugijalgadel, nagu muinasjuttudes nõidadel. Sauna minnes oli vaja vanast, logisevast puutrepist üles ronida. Uks vildakas ja kriiksuv. Ees oli sauna eestuba, madal, nõgine ja hämar. Nurkades helendasid ämblikuvõrgud – tihedad, kleepuvad ja õudsed. Kartsin seda sauna meeletult ja kuigi ma nende „ääpide“, (ämblikuvõrgud), peal mitte kunagi ämblikku ei näinud, olid nad minu fantaasiates suured, jubedad ja verejanulised. Vanematel õnnestus mind sinna pessu viia vast korra ja seda ka minu suure röökimise saatel.

Taluõuel ringi joostes hoidsin sellest hoonest viisakalt distantsti.

Ühel suvel aga see saun lammutati, minu suureks kergenduseks. Asemele ehitati kuldsetest palkidest, suur ja puhas saun, kus käisin pesemas hea meelega ja koledaid „ääpe“ seal ei tuvastanud.

Käru Kats

Teine lugu

Kunagi, vene ajal, avanes võimalus veeta mõned päevad Hobulaiul. Kas olivad miskised suvepäevad või midagi muud: ei mäleta.

Meelde jäi tuletorn, õigemini- tulepaak ja üüratult suured ämblikud. Ei olnud varasemalt selliseid kohanud- johtuvalt suurusest, oli ka ämblikute kootud võrk tugev, kadakad paindusid, kui läbi läksid. Ja neid oli palju, nii ämblikke kui võrke. Terve saare kadastik, tulepaak, kuurid olid võrke täis pununud.

Ämblikke oli kahte värvi: pruune ja halle. Kas nad liigitusid soo järgi või olid erinevad liigid, ei tea, kuid erinevad nad olid.

Sel ajal oli mu elukoht Lasnamäel. Teadupärast oli siis paneelmajade nuhtluseks prussakad ja tarakanid, mis püha loomakesena idapiiri tagant kaasa toodi. Loomakesed kohanesid suurepäraselt, sest prügisüsteem oli mugavaks tehtud- olenemata korrusest valad aga oma prahimudru prügišahti ja prügiämber tühi, ei

pidanud õue minema. Kogu šaht oli suurepärane elukoht prussakatele, nad paljunesid hämmastava kiirusega ja neid oli kõikjal.

No vot, Hobulaiul tuligi mõte, et ehk need suured ämblikud suudavad ka prussakad ära võrgutada ja sünnivad ehk ämblikule toiduks.

Ennast ületades õnnestus mul paar tegelast kinni püüda ja koju kaasa võtta. Ämblikele linnaelu paraku ei meeldinud- üks lasi kohe jalga, kui olin akna lahti unustanud, teine oli kauem külas, kodus nurka korraliku võrgu ning oli muidu asjalik. Kas ta just tarakane püüdis, ei ole kindel aga kõõgis ta elas päris jupp aega. Õnnetu lõpu (ilmselt) leidis ämmelgas naabrinaise putukamürgi läbi- algul tegi ämblik imeliku kujundusega võrke, susserdas kuidagi, midagi kokku, hiljem kadus hoopis.

Aivar Jalandi

Kolmas lugu

See juhtus minuga 19 aastat tagasi, kui jagasime koos sõpradega Tallinnas üürikorterit. Kuna ülikooli aegne seltsielu oli kirev juhtus pidevalt nii, et sõbrad ööbisid meie juures. Magasime tihti nagu silgud reas põrandal suurel madratsil. Ühel hommikul ärkasin ma selle peale, et keegi kõditab mu nägu ja itsitab vaikselt. Unest ärgates avastasin, et mul kõnnib suur ämblik näo peal. Ajasin selle muidugi ehmatusega ära. Minu kõrval istus ja itsitas vaikselt üks sõber. Küsisin, et mis toimub. Ta vastas, et märkas seinal suurt ämblikku ja kuna mina olevat maganud suu lahti, nägi ta head

võimalust harjutada täpsusviset. Nimelt oli ta proovinud, kas tal õnnestub mulle see ämblik suhu visata. Õnneks ei olnud ta väga täpse käega.

Eili Soon

Neljas lugu

Minu esimene teadlik kohtumine nn. „peldikuämblikega“ toimus Hiiumaal.

Meil, sõpruskonnaga, on seal jagada üks ajahambast puretud talu. Kus käime kambakesi või siis üksi akusid laadimas.

Talu ta just päris ei ole, aga loodust küllaga, vesi kaevus, vahel eksivad kellegi lambad või hobused õuele ning metsast kostab rebase rõõmsat haukumist.

Ja kuivkäimla, päris mitukümmend meetrit majast. Mugavustega harjununa tundus see üpris ebamugav. Sees ootas aga veel suurem kummalisus: paarkümmend, pikkadel, kõikuvatel jalgadel ämblikku vaatasid mind kui sissetungijat uudistavalt. Nägin taolisi isendeid esmakordselt. Selline tunne, et kohe kohe toob tuul nad minu peale või kukuvad ise laest alla. Pole iial nii paljude silmapaaride jälgimisel oma asjatoimetusi teinud. Oli kõhe ja pisut ebameeldiv aga naerma ajas ka. Hoiatasin teisi hädalisi, et säilitagu rahu. Rünnakut ei toimunud. Järgmistel päevadel jäi neid aina vähemaks. Ajapikku õppisime nendega ruumi jagama :D Päris sümpaatsed tegelased.

Katrin Kirsipuu

Viies lugu

Olin umbes 4-5 aastane uudishimulik jõngermann, kui valdava osa suvest veetsin maal, vanaema juures. Talvitumine oli linnas ja kivide ning asfaldi vahelt pääsemine on lapsepõlve helgemaid perioode.

Esimesed teadlikud loodusvaatlused ja märkamised seostusid samuti suvega maal: varajased metsmaasikad, toored tikrid ning õunad...

Just viimastega oli seotud suhteliselt õudne lugu, vähemalt tol ajal tundus nii. Nimelt oli üks õunapuu leht krussis, toruks keeratud ja otse loomulikult oli vaja uurida, miks.

Lehte ei olnuks vaja näppida, kuid oli juba hilja- lehe kruttija ilmus lagedale ja see oli hiiglaslik, roheline ämblik. Siiani on meeles, et ämblik tundus suurimana, mida iial näinud, kuid eks hirm tegi lapse silmad suuremaks...

Igatahes sain endale hirmu ämblike ees, aastateks. Miskine teaduslikum termin on ka sellist sorti foobia kohta, kuid ei meenu ja kas see ongi tähtis.

Aivar Jalandi

Tööprotsess

“Minu lõputöö peab tulema graali tehnikas”, oli kohati isegi kinnisideena salvestunud mõte. See tehnoloogia oli minu jaoks veel proovimata ja tänu sellele pakkus ääretult huvi. Graali teostamisel on palju erinevaid võimalusi ning ilmselt piiramatus ongi see, mis mind köidab. Graalid koosnevad kahest või enamast erivärvilisest klaasikihist, millest on välja graveeritud mustrid või joonised. Graveeringuid on võimalik teha spetsiaalsel graveerimismasinal, liivsöövitustehnikas või ka näiteks käsitsi minifreesi kasutades. Peale graveerimist soojendatakse toorikud uuesti üles, võetakse klaasipiibu peale ning kaetakse ühe või mitme kirka klaasi kihiga. Mida paksem on kirgas klaas pealmises kihis, seda sügavam tundub optiline efekt. Kui tehnoloogia valik oli minu puhul kindel, siis idee, millist kujutist graveerida võttis veidi kauem mõtlemisaega. Ämblikud hakkasid tulema kuidagi alateadvusest. Esialgu ilmusid need proovitükkidele ja seejärel vähehaaval suuremaks paisudes, jõudsid need lõpuks minu mälestusteni lapsepõlvest, mis on minuga kaasas käinud terve elu.

Esimesed tehnoloogilised katsetused tegin klaasikunstnik Eili Soon juhendamisel. Valmisid kaks esimest toorikut kirka klaasi, punase ämbliku ja kollase võrguga. Tehnoloogiliselt töötas kõik hästi, kuid valitud värvid ei edastanud soovitud emotsiooni.

Foto: Vasakul punase ämblikuga toorik, paremal valmis klaaskuul.

Teiseks puhusin uued toorikud kirka klaasi ja musta värviga, millest kolm on täismass klaasist ja üks seest õõnes. Valminud katsetustest eelistasin täismass klaasi ja minimalistlikku ämbliku kujutist, mille abil tulid parmini välja klaasi optilised võlud.

Fotod: Vasakul uued toorikud, paremal liivsöövitusel töödeldud õõnes toorik

Foto: Toorikud ahjus

Seejärel soojendasin ahjus toorikud uuesti üles ning võtsin peale uue kihi kirkast klaasi.

Foto: Kolme ämblikuga klaaskuul

Järgmise etapina lõikasin ja poleerisin kuulid. Kuna klaas on suurepärase materjal optiliste efektide tekitamiseks, otsustasin seda võimalust kasutada. Lõigates käialõikega klaasi pinnale kuulid jääb mulje nagu oleks ämblike sees palju, kuigi tegelikult on ainult üks – tekkis terve pesatäis ämblikke.

Foto: Lõiked klaaskuulil

Valminud katsetust analüüsidest tundus, et ämbliku paigutus on vale, sest läbi lihvitud kuulide ämbliku nägemiseks peaks ese olema paigutatud silmade kõrgusele. Sellest tulenevalt puhusin jälle uued toorikud.

Fotod: Uued toorikud

Foto: Klaaskuulid ilma lõigeteta

Kõrgemal paigutuva ämblikuga toorik osutus sobilikumaks käialõigetega mängimiseks ning seeläbi optilise efekti tekitamiseks.

Pärast klaaskuulide valmimist tekkis idee puhuda päris ämblik, et hiljem eksponeerida see koos klaaskuulidega. Puhusin mustast klaasist ämbliku. Eesmärk ei olnud valmistada peensusteni korrektset ämblikku vaid pigem jätta ta mänguliseks. Must värv andis ämblikule juurde teatava õudusttekitava elemendi.

Foto: Must ämblik

Kus on ämblikud, seal on ka võrgud. Välja mõelda kuidas klaasist moodustada võrku, osutus esialgu üsna keeruliseks. Klaas on küll painduv, kuid nii peenikest struktuuri järgi teha on äärmiselt keeruline. Proovisin klaasi punuda ja venitada erinevatel meetoditel ning lõpuks jäin nii õelda kammimise meetodile. Valmistasin puidust ja naeltest kaks reha. Venitasin klaasist peenematsorti massi ja kammisin teise rehaga sellest läbi. Tulemuseks sain sik-sakilised klaasniidid.

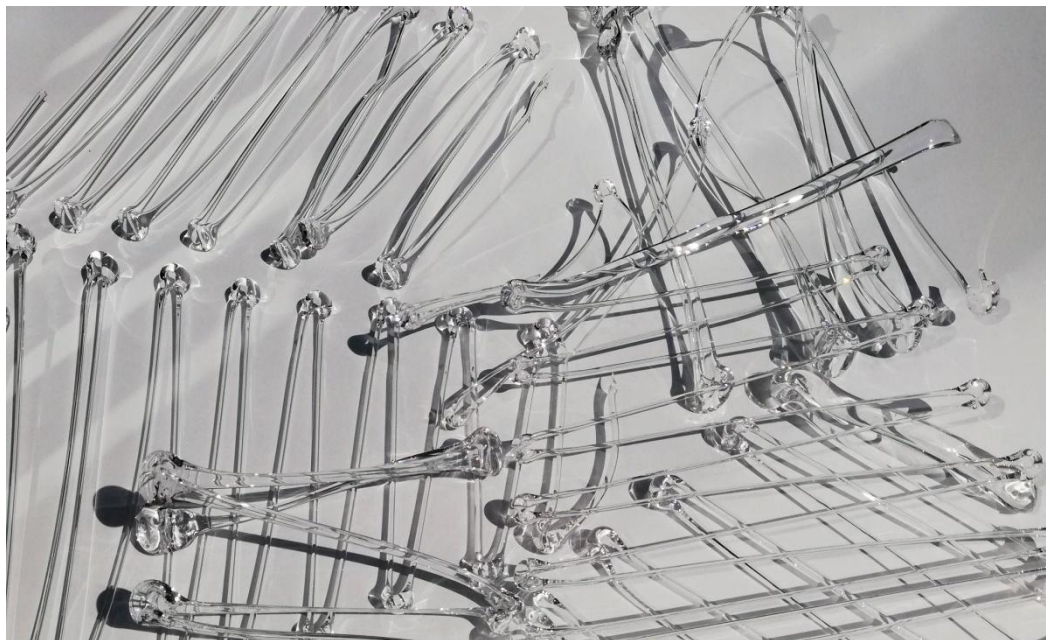

Foto: klaasniidid

Eksponeerimiseks otsustasin kasutada väiksemat hämaramat ruumi, et tekiks paralleel minu esimese ämbliku looga. Sellest tulenevalt otsustasin kasutada ka vana ajahambast puretud puitu.

Foto: Klaaskuul postamendil

Lõpetuseks

Oma lõputööd tehes, hakkasin ma harutama lahti oma lapsepõlvemälestusi hirmuäratavatest kohtumistest ämblikega. Jagades oma lugusid teistega, sain aru, et minu isiklik kogemus resoneerus ka teiste inimeste mälestustega.

Õppisin protsessi käigus ämblike olemust lähemalt tundma, kuid minu pelgust nende suhtes see palju ei mõjutanud. Endiselt tunnen ennast üsna ebamugavalt, kui mõni üle põranda jookseb või toanurka võrgu koob. Küll muutus minu suhtumine teadlikumaks, kes nad on.

Materjalis valminud ämblikupesad kütkevad endas õõvastavaid fantaasiaid lõpututest ämblikest, kes peitsid ennast nii talu välikäimlates kui vanades suitsusaunades. Kuid hoolimata sellest, et lugudes esineb hirmuelement ämblike näol, on neis ka teatavat soojust ja nostalgiat.

Oma tööd valmistades sain aru, et graal on see tehnoloogia, mida ma sooviksin teha ka edaspidi. Selle võimalusterohkus suunab mind tegema jätkuvalt uusi katsetusi.

Viited

1: http://vana.loodusajakiri.ee/eesti_loodus/EL/vanaweb/0108/enn.html

(vaadatud 04.05.2023)

2: <https://sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/onnetoovad-loomad/>

(vaadatud 10.05.2023)

3: <https://novaator.err.ee/1608223117/psuhholoog-paljud-hirmud-on-lapsena-opitud>

(vaadatud 09.05.2023)

4: <https://et.wikipedia.org/wiki/Keldri%C3%A4mblik> (vaadatud 20.05.2023)

Fotod: Kaie Vakepea